

10. yılında Azərbaycan-Türkiye Stratejik Ortaklık Anlaşması ve ortak askeri tatbikatlar

Araz Aslanlı

Türkiye ve Azərbaycan'ın ortaklaşa gerçəkləştirdiyi ve bu gün (10 Ağustos itibarıyla) tamamlanacaq olan askeri tatbikat sadəcə bu iki ölkədə və bölgə basınında deyil tüm dünyada geniş yankı uyandırdı. Bu kadar geniş bir ilgiylə izlenmesinin nedenlerinden birisi tatbikatın askeri (neredeyse tüm askeri birimlerin katılımıyla) ve coğrafi (Azərbaycan'ın geniş bir coğrafiyasında gerçəkləştiriyor olması) açıdan çok geniş tutulması, diğər bir neden ise tatbikatların zamanlaması, yani Ermenistan'ın Azərbaycan ilə sınırdaki son provokasyonunun ve Rusya-Ermenistan ortak askeri tatbikatlarının hemen arkasından yapılmasıydı.

Hatırlanacağı üzere Ermenistan'ın Azərbaycan ilə sınırdaki son (12 Temmuz 2020 tarihinde başlayan) provokasyonuna Azərbaycan sert karşılık vermiş, ama özellikle Türkiye'nin sert ve kesin tutumu Azərbaycan topraklarının Ermenistan tarafından işgali sorununa (kısa ve yaygın kullanılan ismiyle Karabağ sorununa) ilişkin gidişatı değıştirebilecek bir hamle olarak değıerlendirilmişti.

Çapını ve zamanlamasını dikkate alan bazı uzmanlar tatbikatları Ermenistan'a mesaj, hatta büyük çaplı savaşa hazırlık olarak değıerlendirmekteydi.

Ermenistan daha başlamadan tatbikata tepki gösterdi ve büyük bir dikkatle izleyeceğini duyurdu. Rusya Ermenistan-Azərbaycan sınırında kısa süre önce başlayan çatışmalar nedeniyle bölgedeki durumu dikkatli bir şekilde izlediğini, Azərbaycan-Türkiye tatbikatı dahil olmak üzere tüm tarafları kararlılıkla itidale davet ettiğini açıkladı.

Tatbikatların arka planı

Aslında çapı ve zamanlaması nedeniyle daha büyük bir ilgi uyandırmasına rağmen Türkiye-Azerbaycan ortak askeri tatbikatları sürpriz bir gelişme değildir. İki ülke yetkililerinin sürekli vurguladıkları “bir millet-iki devlet” şiarının yanı sıra özellikle 20. yüzyılın başlarında oluşan psikolojik altyapı (karşılıklı olarak temel konularda verilen destekler, 4 Haziran 1918 tarihli anlaşma, Kafkas İslam Ordusu, gardaş yardımı ve s.) ve 1991’de Azerbaycan’ın bağımsızlığa kavuşması sürecinden itibaren atılan karşılıklı adımlar bu tarz tatbikatlar için çoktan uygun ortam oluştursa da ortak tatbikatlar 2000 yılından itibaren gerçekleştirilmeye başlanmıştır. Bunun temel nedenlerinden birisi ilk başlarda yeterli hukuki altyapının olmaması, ama belki de en önemlisi 1990’ların başlarında Türkiye’nin aşırı ihtiyatlı dış politikayı tercih etmesiydi. Bu çerçevede 2000 yılından itibaren başlatılan ortak askeri tatbikatlar da Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan arasında petrol boru hattının korunmasını da kapsayan barış destekleme hareketına yönelik senaryoya dayalı “Sonsuzluk (Eternity) Tatbikatı” isimli üçlü tatbikat olmuştur. Bu tatbikatlar günümüze kadar her yıl gerçekleştirilmiştir.

Türkiye’nin Azerbaycan’a askeri desteğinin önemli bir örneği de 2001 Yazında İran Azerbaycan’ı askeri açıdan tehdit ederken Türkiye’nin İran’a nota vermesi ve “Türk Yıldızları”nın Bakü’de yaptığı gösteriydi.

Fakat Türkiye’nin özellikle son 15 yıldaki atılımları (askeri açıdan dışa bağımlılığın azaltılması, bölgesel ve küresel açıdan daha aktif dış politikanın tercih edilmesi ve s.) ve Azerbaycan’ın da benzer politikalar izlemeye çalışması ikili askeri ilişkilerin niteliğini derinleştirmiştir. İkili ilişkilerin stratejik niteliğini güçlendiren en önemli adımlar ise hiç kuşkusuz 16 Ağustos 2010’de Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardım Anlaşması imzalanması ile 15 Eylül 2010’da iki ülke arasında Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi’nin kurulması olmuştur.

Buraya kadar ikili ilişkiler açısından daha çok önem ifade eden belgeler arasında 24 Ocak 1992 tarihli Dostluk ve İşbirliği Anlaşması, 2 Kasım 1992 tarihli İşbirliği ve Dayanışma Anlaşması, 9 Şubat 1994 tarihli Dostluğun ve Çok Yönlü İşbirliğinin Geliştirilmesine İlişkin Anlaşma, 5 Mayıs 1997 tarihli Stratejik Ortaklığın Derinleştirilmesine İlişkin Deklarasyon da yer almaktaydı. Fakat Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı

Yardım Anlaşması ikili ilişkilerin askeri boyutu da dahil olmak üzere tüm önemli boyutlarını düzenlemiş ve üçüncü ülkelerin saldırılarına karşı ortak savunma imkanı yaratmıştır.

Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardım Anlaşması 10 yıllık bir süre için imzalanmış ve taraflardan birisi bu Anlaşmanın yürürlüğünün sona ermesinden en az 6 ay önce diplomatik kanallardan yazılı olarak fesih bildiriminde bulunmadıkça yürürlük süresinin kendiliğinden 10 yıllık sürelerle uzaması öngörülmüştür. Dolayısıyla şimdilik bu anlaşmanın en az 2030 yılına kadar geçerli olduğunu ifade edebiliriz.

Toplam 23 maddeden oluşan anlaşmada ilişkilerin temelleri Askeri-Siyasi ve Güvenlik Konuları, Askeri ve Askeri Teknik İşbirliği Konuları, Ekonomik İşbirliği Konuları ve İnsani Konular olmak üzere dört konu, ayrıca Genel ve Nihai Hükümler başlığı altında belirlenmiştir.

Anlaşmanın Askeri-Siyasi ve Güvenlik Konuları başlığı altındaki ilk iki maddesi ile Askeri ve Askeri Teknik İşbirliği Konuları başlığı altında yer alan 7. ve 8. maddeler iki ülke açısından zorunlu olarak değerlendirilen askeri ittifak anlaşmasının günümüze kadar halen imzalanmamış olmasından kaynaklanan eksikliği önemli ölçüde giderici niteliğe sahiptir. 1. maddede tarafların, komşu ve kardeş devletler olarak birbirlerinin bağımsızlığının, egemenliğinin, toprak bütünlüğünün, sınırlarının dokunulmazlığının sağlanması ve korunmasında birbirleriyle sıkı işbirliği yapacakları, tarafların herhangi birinin toprak bütünlüğünün, egemenliğinin ve devlet sınırlarının dokunulmazlığının tehdit edildiği veya tehlike altında bulunduğu kanaatinde olduğunda, taraflar bu tehdit ve tehlikelerin ortadan kaldırılması yönünde alınabilecek önlemler konusunda acil danışmalar gerçekleştirecekleri; 2. maddede ise taraflardan birinin, bir üçüncü ülke veya bir grup ülke tarafından silahlı saldırı veya askeri tecavüze maruz kalması halinde, taraflar, BM Şartının 51. maddesinin tanıdığı bireysel veya ortak meşru savunma hakkının hayata geçirilmesi için askeri imkân ve kabiliyetlerinin kullanılması da dâhil mevcut olanakları çerçevesinde gerekli bütün önlemlerin alınması amacıyla birbirine karşılıklı yardımda bulunmak hususunda mutabık kalmış oldukları ifade edilmiştir. 2. maddede bu yardımın biçiminin ve kapsamının taraflarca acilen belirleneceği ifade edilmiş olsa da bu hususta bir ilerleme sağlanıp sağlanmadığı konusunda resmi bir açıklama yapılmamıştır.

Askeri ve Askeri Teknik İşbirliği Konuları başlığı altında yer alan 7. ve 8. maddeler karşılıklı askeri yardım açısından önemli hususlara açıklık getirmektedir.

Son yıllarda artan tətbiqatlar

Anlaşmanın askeri-güvenlik boyutunun ayrıntıları daha sonra iki ölkə arasındakı işbirliyinə də yansımış, iki ölkə arasında askeri və savunma sənaye işbirliyi dərinləşmiş, orak askeri tətbiqatlar daha da sıxlaşdırılmışdır.

Kasım 2012'de Ankara yaxınlığında Türkiyə, Azərbaycan və Gürcistan askerlərinin katılımlı "Kafkas Kartalı-2012" isimli askeri tətbiqat gerçəkləşdirilmişdir.

2013 yılında (12-28 Temmuz) Türkiyə-Azərbaycan Tabur Görev Kuvveti Tətbiqatı Bakü və Nahçıvan'da icra edilmiştir. Takip eden yıllarda Türkiyə-Azərbaycan Ortak Hava Savunma Tətbiqatı sırayla "TURAZ Şahini" isimle Türkiyə'nin (2014, 2016, 2018), "TURAZ Kartalı" isimle Azərbaycan'ın (2013, 2015, 2017, 2019) ev sahipliğinde icra edilmiştir.

Hemen hemen her yıl bu büyük kapsamlı tətbiqatların yanı sıra daha küçük kapsamlı başka tətbiqatlar da gerçəkləşdirilmişdir. 2018 yılında Türk askerleri hem 26 Haziran'da Azərbaycan Ordusu'nun 100 kuruluş yılı hem de 15 Eylül'de Bakü'nün işgalden kurtarılışının 100. yılı için gerçəkləştirilen büyük askeri törende Azərbaycan askerleri ile beraber yer almıştır.

29 Temmuz - 10 Ağustos tarihleri arasında icra edilen 2020 yılındakı tətbiqatın tekraren Azərbaycan'da gerçəkləştirilmesi ve kapsamının geniş tutulması doğal olarak sembolik bir anlam taşımakta, Ermenistan'a ve destekçilerine mesaj olarak değerlendirilmektedir. Hava Kuvvetlərinin her zamankine kıyasla daha kapsamlı olarak yer aldığı tətbiqatlarda her iki orduya ait özel kuvvetlərinin katılımlı büyük çapta ortak bir askeri tətbiqat gerçəkləştirilmesi, özel kuvvet birliklərinin, tətbiqat kapsamında "stratejik bölgeleri kurtarma" eğitiminde yer almaları da bu mesajın bir parçası olarak görülmektedir.

Sonuç

Sonuç olarak, Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinin temellerinde ideolojik boyut, ortak tarih, duygusal bağlar ve diğer etkenler yer alsa da ikili ilişkilerin her iki ülke için özel stratejik öneme sahip olduğu tartışmasızdır.

İkili ilişkiler açısından 16 Ağustos 2010 tarihinde Stratejik Ortaklık ve Karşılıklı Yardım Anlaşması'nın imzalanması ve 15 Eylül 2010'da Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi'nin oluşturulması özel önem taşımıştır. Bu anlaşma ve oluşturulan yapı her iki devlet açısından dış ilişkilerdeki en yüksek düzeyli işbirliği modelidir. Yani, Türkiye ve Azerbaycan birbirlerinin sadece söylemsel düzeyde değil, hukuksal ve fiili boyutta da gerçek ortağı konumundadır.

Türkiye ile Azerbaycan'ın ortaklaşa gerçekleştirdikleri askeri tatbikatlar ve genel olarak Türkiye-Azerbaycan askeri ilişkileri bazı kesimlerin ifade ettikleri gibi bölgedeki durumu gerginleştiren adımlar değildir. Tam aksine bölgede 1990'ların başında olduğu gibi uluslararası hukuka aykırı girişimlere, oldubittilere izin verilmeyeceğinin, ülkelerin toprak bütünlüğü de dahil olmak üzere uluslararası hukukun temel ilkelerinin mutlaka korunacağını, dolayısıyla, barışın ve istikrarın garantisidir.

İlk yayınlandığı

kaynak: <https://www.aa.com.tr/tr/analiz/10-yilinda-azerbaycan-turkiye-stratejik-ortaklik-anlasmasi-ve-ortak-askeri-tatbikatlar/1937068>